

Межрегиональная общественная организация
Информационно-образовательная
Сеть коренных народов «Льйоравэтльан»

Декларация «нанасанэ ниле мэнэ» (правэ)

*Комэрусү» нонэ дебтурусү»
резолуциятэны 217 (///) Генеральный Ассамблея
10 сесу»сыны»атэны (декабря) 1948 хүэтэны*

Москва
Издательство «Права человека»
2009

Издано при финансовой поддержке
Управления Верховного комиссара ООН по правам человека

Издание является некоммерческим и распространяется бесплатно

Художник
Данильченко Д.

Декларация Һанасанә һиле мәнә” (правә). Перевод с русского. – М.: Права человека, 2009. 12 с.

© МОО «Льыоравэтльан», 2009
© Жовницкая Светлана Нереевна, перевод, 2009
© Издательство «Права человека», художественное оформление, 2009

Бәнде” Һанасанә” һәтумкәнды” хонсы хелиде” һиле мәнә” (права”) һонә нендябса” кәрсу”.

Сунә Һуомтумәә” Танде” (Организация Объединенных Наций) някәләсыә дязыкүтү һизи” тибся, хелы” сыбся тәндә” һиле мәнә” (права”) курәдите Һанаса.

Һиле мәнә” (права”) бәнде” моу терә” һонә мәнәзә” Һанасанә һиле мәнә” (права”) хозүтү” Уставатәны Сунә Һуомтумәә” Танде” (Организация Объединенных Наций), кунини тәйтү хүнтүрүбся бәнде” Һанасанәй танде”, нилытыә” моунтәны дендялкәә Һанаса” корсәдя.

Бәнде” Һанасанә” дязыкүдя иттүо Декларация Һанасанә һиле мәнә” (правә)

Сунә Һуомтумәә” Тандей (Организация Объединенных Наций) нягәй дебтүдүо Һануо Һанасанә” буозутини тәндә” һиле мәнә” (права”) курәдите Һанасанәдя иттүо”.

Тәндә” һиле мәнә” (права”) дязыкүтү” иттү”.

Тәндите тың һиле мәнүтү” (правайтү”).

Теньмтыңыйти” сытиң.

Хелысыңыти” сытиң һонәнту” һонә сүварутү” мәнеләкә” дязыкү.

Нерэзытыэ буозу

Тясэзыби”, куниа басэбса җанасанэ” корсэ терэ, иттүо бэнди” җанасанэй танде” терэтини, җонэ хелиде” җиле мәнүтүҗ” (правайтиҗ) иттү бэзэтуобса тохитэны, хунтэмэны буобса, бэнде” җанасанэ”дя иттүо хетэгээ нилу; җонэ

тясэзыби”, куниа нинту” тясэзыбся җонэ ноҗхомэны ибся җанасанэ” җиле мәнэ”дя (к правам) тэза”а” номбэ” кәрсу”, курэди” болуатүгүйтү” җанасанэй сярү, җонэ мелызэби” тэрэди хетэгээ нилу, кунини җанасанэ” хонсызэ” няндятуо” буозу” җонэ манү”тэбса, нисызэ” хылэдятэ” җонэ мәнкээмэны нилы”, дебтурусү” хирэгээ җанасанэ” мәнэ ися; җонэ

тясэзыби”, куниа җанасанэй җиле мәнэ” (права”) муунтабү” мынту кәмиабса законэтэны, нинагэты җанаса нонсу” җизи”тихиасы җиле мәнүтү (правайтү); җонэ

тясэзыби”, куниа җанасанэй танде” хелы”сыҗы” нятүҗ сүөарүрнү” дүзытэндыҗ; җонэ

тясэзыби”, куниа җанасанэй танде” иттүо” Сунэ Ңуомтумэа” Тандейтэны (Объединенный Нациятэны) җанузумтудүо” Уставатэнынты иттүо” җиле хүнтүрүбсятүҗ җанасанэй җиле мәнэ”дя (права”дя), җанасанэ корсэ нүназэйдя, денсиде” җиле мәнэ”дя (права”дя) куодүму җонэ ны дермээны тэмээны сытыҗ мундүсуо” хелысыбсяниимээны социальный прогрессетэны нягэй нилынягэтыҗ няндя”са; җонэ

тясэзыби”, куниа моу”-терэ” (государства-члены) мундүхү” Сунэ Ңуомтумэа” Тандейнану (Объединенный Нациянану),

нятүң нәзүнагәтуң, сүөарүрнагәтуң, нәзүнагәтуң һанасанәй һиле мәнә” (права”) һонә мәнәзәә һендябсанутүң; һонә *тясәзыби*”, *куһиа* бәнде” һанасанә” дильситиңи” корсә һонә һоры тәндәй һиле мәнәй (этих прав) һонә һнядябса” хонты тетуа ани”ә тору дүлсынагә әмә сиәр,

Генеральная Ассамблея

дебтазату һануо

Бәнде” һанасанә” дязыкүдя иттүо декларация һанасанә һиле мәнә” (прав) һерутәты хуантәту дямәләкә кәрсү, курәди түүһнянтүңү” бәнде” һанасанә” танде” һонә государства”, тәндә дязыкү курәдите һанаса кәтти курәдите общество терә, сәнүрса әмә һануо Декларациядя, кәрбулохазәйтә” те-һымтыгуйсә һонә хозатәбса сәрәәмәһы тәндә” права” һонә һнядябса” һягәй бәндети теһырынагәтың һонә митәбиазә” национальһый һонә междуһародһый прогрессивһый сәрәәмәһы, бәнде” һанасанә” танде” һонә государства-терә организация теһырынагәтың, тәндә комәәһы моу терә” иттүо” юрисдикциетәһыһыһың.

Статья 1

Бәнде” һанасанә” һәтүкәнды” һендя”туо” һонә хонсы хелиде” һиле мәнәй (правай). Сытың хонды” һиле һонда һонә сярү, дүзытәһндың ихүтүң һягәә” сүөарусә”.

Статья 2

Курәдите һанаса хонхиты мыһнту һиле мәнү”тү (правайтү) һонә һнядябсатү, хозүтүө” һануо Декларациетәһы, һисы

сәнүрә”: курәди һанасанә” тансәгәтә иммә, курәди сәбыты кухуо, куодүму кәтти һы, курәди һиле һәтүмиаһуо сиәдеты, курәди һуодя хүнтүрүбсәзы иһу, курәди политикә һәзу каһяһу, курәди һанасанә тансәдя иһу һонә курәди һәтүмиаһуонту сиәр: һүһя” кәтти мәнкәә” иһу” тагәбтәә” ирити, имидити.

Тәндә комәәһы һиби” һягәә сәнүрә” хунсә” политический, һиле мәнәһтәһунты иттүо (правовой) һонә междуһародһый моһнты статусәдя, куһии һилыңы һанаса һисы сәнүрә” хун-дәлтүо кәтти каһя”лутүо тәндә” моу”.

Статья 3

Курәдите һанаса хонты һиле мәнә (право) һилыбсәдя, һня-дәбсәдя һонә һинту” ментизибсәтыдя.

Статья 4

Сылыгалите һибити һягәә сиба”тәру”, сиба”тәрубса һонә тамтарубса сиба”тиһи һинту куһитены һягәә кәрсү.

Статья 5

Сылыгалите һибити мыһнту хоси”тәры”, сиба”тәру”, хеттиб-тыгуйли” һәмбәһиизә.

Статья 6

Курәдите һанаса, куһитены һибити һуо”, хонхити һягәә һиле мәнә (право) һиле һилутыһииһәһы

Статья 7

Бенде” Һанасанә” хелиде” законатәны Һонә хонды” Һиле мәнә (право) нисы сәнүрә” нинту” хелиде” Һизисибся”дя итүо” тәндә законәтәны.

Бенде” Һанасанә” хонды” Һиле мәнә (право) хелидемәәны Һизи”силинягәтың дискриминациегәтә, нинту” Һәзү”лутүө Һануо Декларациетәны Һонә хунсә курәдите номү”тәтуо тәрәди дискриминациядя кәрсу.

Статья 8

Курәдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) Һизи”сибся-нимәәны Һиле мәнүнтү (правайтү) бәнтуны итүо” суда”тини каңгә мәнтизилибити” Һиле мәнүнтү (правайтү), куниә” Һәзүлүһантә” конституциетәны кәтти законәтәны.

Статья 9

Сылыгалите Һибити мынту камя”лу” Һанасанәйгитә хунде, мәрки”тәры”, хундямтялыры” Һонә сиба”тәру”.

Статья 10

Курәдите Һанаса, Һанузүмтүкүся Һиле мәнүтү (правайтү) Һонә Һанузүмтүкүся уголовный сиәрәмты, хонты Һиле мәнә (право) мелызәсыәдиәзы сиәрты кәтемәрунагәту Һәзи”тәтыә Һонә Һяндя”туо судәтә.

Статья 11

1. Курәдите Һанаса, лага”тарутуо курәдикүө сиәртәны, хонты Һиле мәнә (право) Һизи”сиси сиәркали исямту тәә түбә каңгә сыты сиәрту Һәтәурусүзү” законә Һәзүтүө судәтә, кунини сыты Һизи”силисизи”.

2. Сылыгалите Һибити мынту Һомтәбтуру” нинту” мелызәсыәдейты сиәрниизә, тәтти сиәр ихү” сыты Һиле тандеты кәрсутини нинту номбә кәрсудя итүо. Һибити мынту тәндә кәрсуниизә тетуа ани”әмәны кәтти бәзәтуомәны хоралу” тәндә дялыгәтә каңгә иху мелызәмәә тәтти кәрсу.

Статья 12

Сылыгалите Һибити мынту хүтүтә” хунсә Һанаса корсәтә кәтти Һиле тандетә, Һибити мынту мәнтизи” тәндәты мазә, тәндәты тиидятуо” хотүрә кунсыны итүо” кәрсу”, Курәдите Һанаса Һизи”силибити мынту законатәны тәрәди” мәнтизиб-сягитә.

Статья 13

1. Курәдите Һанаса дөзүрхүтү мынту тәмәәны кунимәны кәрбуну, нилыбити мынту курәдите хутиәзы моунтәны.

2. Курәдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) дүбәәнанти-бити курәдите моу, Һиле Һәтумиамуо моумту, тәгәтә хонты Һиле мәнә (право) хурсәбса кәрсу моунтудя.

Статья 14

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнәмты (право) хуулэбити лүңкүрүбсянэзэмты хунсээ” моу”мәны Һонэ хонты мәнэ то-роубтуса тәндэ лүңкүрүбсянэ.
2. Тәтти Һиле мәнэ (право) серэрыгәтызэ” тәэ түхоны, қаңгә тәнерибся кәрҫу тохитәны нинты Һуо” политический сиэр, кәтти лыку дүөайтетуо неру” Һонэ дямәләкә” кәрҫу” Сунэ Һуомтумәэ” Тандей (Объединенный Нация).

Статья 15

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнэ (право) гражданстводя.
2. Сылыгалите нибити мынту койры” гражданствогали Һонэ кәрбүбүтү нутумәэ” гражданствамту.

Статья 16

1. Нимбымтыэ” куодүму” Һонэ ны” хонды” Һиле мәнэ (право), нисы сәнүрә” курәди Һанасанэ тансәгәтә иммә”, курәди сябытың Һэзу, курәди Һуодя тялирнү”, Һуомтаса кәтти мйязасы, мелызәсы Һиле тандемту. Сытың хонды” хелиде” Һиле мәнэ” (права”) Һуомтаса кәтти мйязаса, Һуойтены нилыбся Һонэ тарумса түхоны.
2. Һуомтәбса кәрҫу мынту ихүтү мелызәмәэ Һонэ ләбкузәбту-муо сиття” кәйзә Һуомтәтугәй.
3. Тансә тәттирә Һануо Һонэ мәнәзә обществә хелыә, куниә Һизисилибити мынту обществатә Һонэ государстватә.

Статья 17

1. Курэдите Һанаса хонбити мынту (право) Һиле Һалирә” кәтти Һу”озә Һалирә” хунсәй Һанасанәй нану.
2. Сылыгалитендә нибити мынту (право) ментизили” тәндә” Һалирә”.

Статья 18

Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнэ (право) нендя”туомәны сынерырся, сярү Һонэ Һиле тандету Һуо (религия); курэдите Һанаса хонсызә хүнтүрүбся тәрәди Һуодя, курәди хуйңы, хонсызә Һиле камя”туо манү”тәбса, Һиле Һәтумиамуо” хүнсерәэ” кәрҫуодей.

Статья 19

Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнэ (право) нендя”туо манү”тәбсадя, дебтазабса тәндитиң кангә кәрбуңу; тәтти мәнэ (право) тәзү”тәту нендя”туомәны дебтазабса манү”тәбсатү, курэдите дүрымы”, буозу” нисы сәнүрә” курэдите государственный границедя.

Статья 20

1. Курэдите Һанаса дөзүрхүтү мынту куниа кәрбуңу: курэдите хетәгәэ” Һунүоза”дя, Һанасанә Һунүбсанә”дя (ассоциаций).
2. Сылыгалите нисизи” хүтү”тәру” ассоциациетә мәнәнту нисы тәлибтири”.

Статья 21

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) управляйрмүнтә моунтәнынты кәлүбтүмәә”

Һанасанәй таккәмәны.

2. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) денсидемәәны хунсәйнану Һәйбәумүнтә Һиле моунты государствә” службатәны.

3. Һанасанә” тансә мәнә ихүтү мынту нягәә правительство Һузабса тохи; тәтти мәнә нәтәрәбтугуйхүтү мынту хүәти” мелы”сырытыә” натү”дятини, курәди” мелы”сырыбитиң мынту тиидялутуо” голосованиентәны кәтти хунсәәмәны кунини голосовайрся Һанаса хонсызә Һиле мәнә.

Статья 22

Курэдите Һанаса, общество терә ихүтү, хонты Һиле мәнә (право) социальное обеспечениедя Һонә хунсәә” правә”дя, тәзу”тәтуо” ниядтүо бәзуатәбса сыты Һиле мәнүтү (правайтү) экономический, социальный Һонә культурный сунәнтини Һанасанәй танде” Һонә международный сүәарубса курэдите государство таккәмәны.

Статья 23

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) Һәйбәузадя, ниядә”туо натярубса Һәйбәузадя, тәны кунини кәрбуну, нягәә Һонә неими” Һәйбәузату ситтямәны иттүодя Һонә Һизи”силибити мынту Һәйбәузагали иттүо кәрсүгәтә.

2. Курэдите Һанаса, нисы хундялтарыби”, кәмүзүхүтү мынту хелиде денси”, хелиде Һәйбәузаниизә.

3. Курэдите Һанаса кәмүзүбүтү мынту нягәә Һәзи”тәтыәә ма-зайсүө кәтти денси Һәйбәузатуниизә, куниеә”мәны нягәй нилыбиязәә тандетунану кәтти Һонәнту Һонә хелы”сылыбиязәйзә нягәй хунсәй социальный обеспечениятәны нилынягәты.

4. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) Һунүнтәбса Һәйбәузә” сунә” (союзә”) тиитәсы тәндә” сунәти” (союзәнди”) Һизи”синягәты Һиле мәнүтү.

Статья 24

Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) ниибтүгуйсядя, хүтүдя Һиле мәнә (право) тәни Һәйбәуза” дялы кәри Һонә денси хонтыә хүө бәухү” ниибтүгуйся.

Статья 25

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) тәрәди нилудя: Һомсу”, дембия”, леккырә” Һәтәубса Һонә хунсәә” нилыбся кәрсү”дя, курәди ихүтү нягәә нягәә нилыбсяты Һонә тандеты нягәй нилыбся дязыкү, хонты Һиле мәнә хелы”сырынягәты нибити Һәйбәу”, дярәзыкәбити, мусанумхүтү, сырүмхүтү, бәйка”имхүтү кәтти иния”имхүтү, басагалимхүтү Һонә Һәтүмхи” хунсә” кәрсү” нинту” хезытытыә” сыты сәмырыгәтәты.

2. Немы ися коныбся Һонә дяхүрка ибся хонәйти” Һиле мәнә (право) Һәзүлүнагәтуң Һонә хелы”сылинагәтың. Бенде” нүө”,

һәтүмтә” һуомсуоде тандәтәны кәтти нинту” һуомсуоде тандәтәны, хонхитың мынту хелиде һизисибся.

Статья 26

1. Курәдите һанаса хонты һиле мәнә (право) хозатәбсанимәәны. Тенымтыгуйхи” мынту денсигали, тәтти кәрсу мәнәзәмәәны ментизити нерәбтәә һонә бәнде” дязыкүдя иттүо тенымтыгуйся. Нерәбтәә тенымтыгуйся ихүтү мынту бәнди”дя итүо .

Техника һонә һәйбәузадя иттүо тенымтыгуйся ихүтүн мынду” бәнде”ти” түүтәрутуо”, ани”ә, бәнтуо тенымтыгуйся хелидемәәны түүрүбүтү мынту бәнде” кәрбутуоти”.

2. Тенымтыгуйся ихүтү мынту хезытытыә бәнде” һанасанә сәмыры бозуатәбсадя һонә һукәгимти”куйтиә бәндети нягәй тенырыбся, хүся”лубса, дильситибся һонә тенынбся һиле һанасанә мәнә” мәнәзәмәәны няндябсянимәәны иттүо”. Тенымтыгуйся ихүтү мынту хелы”сытыә нятүн сәмәры теныбся, сүәарубся бәнде һанасанә” дүтымәны, курәдите нибити һуо” сяхытиң кәтти хүнтүрүбсянутүн һуодя, хелы”сыбити мынту Сунә Нюомтүмәә” Тандей (Объединенный Нация) камя”са нягимтүгүтүой кәрсуй.

3. Нүо” деди” хонты” һиле мәнә (право) натярса, кунини тенымтыгуйсизитә” сиәнә” һүотиң.

Статья 27

1. Курәдите һанаса тороубүтү мынту һанасанә” танде культурный” нилүтәны, нялтәбити мынту хүнсерәй кәрсуодейдя,

участвовайрхүтү мынту научный прогрессетәны һонә тороубтүгуйхүтү тәндәты һүнязү”.

2. Курәдите һанаса хонты һиле мәнә (право) һизисибсядя сәмырыты, мәнәнсәкүтү, куние” ину” научный, литературный кәтти художественный һәйбәузатинунту, курәди” сыты һиле мелызасыәдейти.

Статья 28

Курәдите һанаса хонты мәнә (право) социальный һонә международный һәзи”тәбсадя, курәдитәны һиле мәнә” (права) һонә няндябса”, хозүтүө” һануо Декларациетәны, бәнде” дүлсырыбитиң мынту.

Статья 29

1. Курәдите һанаса хонты мәнә” (обязанности), нондитыә” һанасанә танде нерәны, кунини һиле сәмырыты няндя”са бозатәсузә.

2. Мелы”сыса һиле мәнүтү (правайтү) һонә няндябсатү, курәдите һанаса нонсубтырибити мынту тәәтүхораны, каңгә сыты мелысыкәсытә тәрәди кәрсу, нинтыә нельхү”күрү” законәтәны ноңхәмәны иттүотуниизә һонә дүәйтетуо һанасанә” тандей нягәй һәзүлүбсямтуң һонә миттәбсямтың бәнсә маа хутеемтың һонә нягәй нилыбсябтың демократический обществатәны.

3. Мелы”сыбся тәндә” һиле мәнә” (права”) каңкәгалите нибитиң мынту Сунә Нюомтүмәә” Тандей (Объединенный Нация) неру” кәйнимәәны коны”.

Статья 30

Маагалите Һануо Декларациетәны иттүо нибити мынту де-туру”, милитиә мантә курәдикүө государствотә, сунә”тә кәтти Һанасанә” сунә”тә кәтти бәзәлтуо” хорү”ти правә мө-лысынагәтың тәндә Һәйбәуза, хезы”тытыә сымбабтыгуйсядя правә” Һонә Һяндябса”, хозүтүө” Һануо Декларациятәны.